

Katarzyna Wałęcka-Matyja

Instytut Psychologii
Uniwersytet Łódzki

ROLA STRUKTURY RODZINY W KSZTAŁTOWANIU CECH OSOBOWOŚCI FACYLITUJĄCYCH FUNKCJONOWANIE NA RYNKU PRACY

Wprowadzenie

W literaturze psychologicznej szeroko omawiane jest zagadnienie wielopłaszczyznowego oddziaływania rodziny na rozwój życia uczuciowego i społecznego, a także na całą osobowość człowieka (Horney, 1980; Maccoby, 1980; Ganong, Coleman, 1984; Braun-Gałkowska, 1990; Winnicott, 1993; Pawłowska, 2001; Cartwright, 2003; Rostowska, 2003; Płopa, 2005).

Z przeglądu literatury przedmiotu wynika, że środowisko rodzinne silnie determinuje wybór drogi zawodowej przez młodego człowieka. Pozycja społeczna rodziców, ich wykształcenie, styl życia, aspiracje, dążenia, zamożność, miejsce zamieszkania to czynniki wpływające na pozycję społeczną dziecka, a zarazem na jego drogę zawodową (Gurycka, 1989).

Rezultaty badań przeprowadzonych przez D. Kukłę (2004) wskazują, że rodzice są dla swych dzieci głównym źródłem informacji zawodowej i posiadają największy wpływ na podejmowane przez nie decyzje zawodowe (Kukła, 2004).

Z uwagi na fakt, że w Polsce XXI w. coraz częściej można dostrzec rodziny niepełne czy zrekonstruowane istotne jest zbadanie oddziaływania zróżnicowanej struktury rodziny na kształtowanie cech jednostki facylitujących jej funkcjonowanie na rynku pracy.

Można zastanowić się, jakie cechy pomagają odnaleźć się młodemu człowiekowi w sferze pracy zawodowej. Bazując na licznych badaniach omawianej sfery życia ludzkiego, przyjęto, że istnieje wiele kompetencji ułatwiających osiągnięcie sukcesu zawodowego. Należą do nich: **kom-**

petencje miękkie (kompetencje osobiste oraz kompetencje interpersonalne), **kompetencje poznawcze** (związane ze zdolnością do przetwarzania informacji), **kompetencje językowe** (określające poziom sprawności posługiwania się językiem, w szczególności obcym), **kompetencje fizyczne** (dotyczące prawidłowego funkcjonowania organizmu) oraz **kompetencje twarde** (utożsamiane z wysoce specjalistyczną wiedzą i specyficznymi umiejętnościami zawodowymi) (Filipowicz, 2004; Adler, Rosenfeld, Proctor, 2006; Smółka, 2006).

Z uwagi na problematykę poruszaną w prezentowanym artykule skoncentrowano się na kategorii umiejętności miękkich, czyli na umiejętnościach psychospołecznych. Rodzina stanowi bowiem fundamentalne miejsce ich rozwoju i kształtowania się. Dzięki optymalnemu funkcjonowaniu w grupie rodzinnej jednostka ma szansę być wyposażona w wysokie kompetencje osobiste, umożliwiające jej sprawne zarządzanie sobą, oraz rozwinąć kompetencje społeczne, które zapewnią jej wysoką skuteczność interpersonalną.

W literaturze przedmiotu istnieje szereg klasyfikacji wskazujących na zespół cech psychospołecznych tzw. idealnych kandydatów do pracy. Do najczęściej wymienianych w tym obszarze cech należą: wysokie zdolności interpersonalne, otwartość na innych, kultura osobista, komunikatywność, umiejętność pracy w grupie, nastawienie na współpracę z klientami, jak i z członkami zespołu, gotowość do kompromisów, swobodne przekazywanie swoich racji, przedsiębiorczość, wewnętrzna motywacja do pracy, samodzielność w działaniu, myślenie analityczne, zdolność szybkiego uczenia się, a także takie cechy osobowości, jak: ekstrawersja, stabilność emocjonalna, otwartość na doświadczenia, sumienność oraz umiarkowany poziom ugodowości (Filipowicz, 2004; Smółka, 2006; Jajtner, 2008).

W prezentowanej pracy podjęto próbę określenia cech osobowości i wybranych typów zachowań społecznych (tj. samodzielność w działaniu, przedsiębiorczość), które sprzyjają funkcjonowaniu na rynku pracy młodzieży z rodzin o zróżnicowanej strukturze.

Za podstawę analizy zagadnień dotyczących struktury współczesnej rodziny przyjęto koncepcję Z. Tyszki (2001). Autor „strukturę rodziny” określa następująco: „liczba i rodzaj pokrewieństwa członków rodziny (liczba dzieci, liczba innych krewnych), układ ich ról i pozycji społecznych, przestrzenne ich usytuowanie, siła i układ więzi instytucjonalnych oraz psychicznych łączących poszczególnych członków rodziny, świadczące o większej lub mniejszej spójności rodziny, podział czynności oraz struktura wewnątrzrodzinnej władzy i autorytetów, łącząca się dość ściśle z układem pozycji społecznych, a także wewnątrzrodzinny rozkład miłości i względów oraz sieć wewnątrzrodzinnej komunikacji” (Tyszka, 2001, s. 44).

Cel badań

Celem przeprowadzonych badań było uzyskanie odpowiedzi na zamieszczone poniżej pytania badawcze:

1. Czy istnieją różnice w zakresie cech osobowości młodzieży z rodzin pełnych, niepełnych oraz zrekonstruowanych?

2. Czy istnieją różnice w przejawianiu zachowań kierowniczo-autokratycznych w grupach młodzieży z rodzin pełnych, niepełnych oraz zrekonstruowanych?

3. Czy istnieją różnice w przejawianiu zachowań cechujących się zaradnością i realizmem w grupach młodzieży z rodzin pełnych, niepełnych oraz zrekonstruowanych?

4. Czy istnieją predyktory osobowościowe zachowań kierowniczo-autokratycznych i zachowań cechujących się zaradnością i realizmem?

Stosownie do założonego celu i przedstawionych pytań badawczych na podstawie literatury przedmiotu sformułowano szereg hipotez badawczych.

Hipoteza 1. Istnieją różnice w zakresie cech osobowości między grupami

- dziewcząt,
- chłopców

pochodzących z rodzin pełnych, rodzin niepełnych i z rodzin zrekonstruowanych.

Hipoteza 2. Istnieją różnice w zakresie przejawiania stylu kierowniczo-autokratycznego między grupami

- dziewcząt,
- chłopców

pochodzących z rodzin pełnych, rodzin niepełnych i z rodzin zrekonstruowanych.

Hipoteza 3. Występuje zróżnicowanie w zakresie przejawiania stylu zaradność–realizm między grupami

- dziewcząt,
- chłopców

pochodzących z rodzin o zróżnicowanej strukturze.

Hipoteza 4. Istnieją predyktory osobowościowe badanych zachowań społecznych, facylitujących funkcjonowanie na rynku pracy.

Metody badań

W celu uzyskania odpowiedzi na sformułowane pytania i hipotezy badawcze zastosowano następujące metody badawcze: ankietę oraz standaryzowane kwestionariusze: Inwentarz Osobowości NEO – FFI P. T. Costy i R. McCrae'a w adap-

tacji B. Zawadzkiego, J. Strelaua, P. Szczepaniaka i M. Śliwińskiej (1998) i Skalę Ustosunkowań Interpersonalnych (SUI) w adaptacji J. M. Stanika (1998).

Metoda ankiety pozwoliła na zebranie danych demograficznych badanej młodzieży (wiek, płeć, struktura rodziny, miejsce zamieszkania, stan cywilny, wykształcenie).

Kwestionariusz Osobowości NEO – FFI w adaptacji polskiej B. Zawadzkiego i współpracowników pozwolił zbadać pięć głównych czynników osobowości (tzw. wielka piątka): neurotyczność, ekstrawersję, otwartość na doświadczenie, ugodowość i sumienność (John, 1990; Zawadzki, Strelau, Śliwińska, 1998).

Skala Ustosunkowań Interpersonalnych (SUI) w adaptacji J. M. Stanika została wykorzystana w celu określenia występowania zachowań przedsiębiorczych w grupach badanej młodzieży. Wykorzystano dwie podskale: nr 1 i nr 11, określające następujące style zachowań: kierowniczo-autokratyczny oraz styl zaradny, realistyczny.

Tendencje przywódcze oraz poczucie kompetencji we współpracy z innymi cechują osoby uzyskujące wysokie wyniki w wymiarze stylu kierowniczo-autokratycznym. Natomiast styl zaradny, realistyczny charakteryzuje osoby przedsiębiorcze, optymistyczne, a w skrajnych przypadkach podejmujące ryzyko (Stanik, 1994).

Zarówno Skala Ustosunkowań Interpersonalnych, jak i Kwestionariusz Osobowości NEO–FFI są psychometrycznie akceptowalne i umożliwiają przeprowadzanie badań o charakterze naukowym (Stanik, 1994; Zawadzki, Strelau, Śliwińska, 1998).

Charakterystyka osób badanych

W badaniach wzięła udział 600-osobowa grupa młodzieży w wieku 20–23 lata (średnia wieku wynosiła 21 lat) z województwa łódzkiego. Miały one charakter anonimowy oraz grupowy. Wobec wszystkich badanych osób zastosowano kryterium dobrowolnego uczestnictwa.

Konstruując próbę właściwą, przyjęto następujące kryteria wykluczenia: stosunek młodzieży do udziału w badaniu, typ struktury demograficznej rodziny pochodzenia badanych osób oraz kompletność wypełnienia arkuszy testowych.

W celu określenia stopnia wiarygodności uzyskanych wyników wykorzystano wskaźnik, jaki stanowiła liczba znaków zapytania w Skali Ustosunkowań Interpersonalnych M. Stanika. Wskazuje ona na postawę asekuracji czy nieufności w stosunku do badań. Mając na uwadze tę okoliczność, wykluczono z próby osoby, które uzyskały w tym zakresie wyniki wysokie i skrajnie wysokie (119 osób) (Stanik, 1994).

Uwzględniając kryterium struktury demograficznej rodziny pochodzenia badanych, stosownie do wyznaczonych celów badawczych, wyróżniono rodziny

pełne, rodziny niepełne w wyniku rozwodu rodziców oraz rodziny zrekonstruowane. Motywem przyjęcia takiej typologii rodzin były względy metodologiczne, związane z usprawnieniem prowadzenia badań w tym obszarze. Do próby właściwej nie zakwalifikowano osób pochodzących z innych typów rodzin niż wymienione.

Ostatecznie badaną grupę utworzyło 314 osób (158 dziewcząt i 156 chłopców). Ze względu na kryterium struktury rodziny pochodzenia badanych wyodrębniono trzy grupy porównawcze. Grupa I porównawcza złożona była ze 105 osób pochodzących z rodzin niepełnych (53 chłopców i 52 dziewczęta). Grupa II porównawcza składała się ze 104 osób pochodzących z rodzin zrekonstruowanych (51 chłopców i 53 dziewczęta). Natomiast grupę III porównawczą tworzyło 105 osób pochodzących z rodzin pełnych (52 chłopców i 53 dziewczęta).

Zgromadzony za pomocą ankiety materiał empiryczny został poddany analizie jakościowej. Opracowując uzyskane dane wykorzystano test niezależności chi kwadrat (χ^2). Szereg analiz statystycznych przeprowadzono przy użyciu programu komputerowego SPSS PC+.

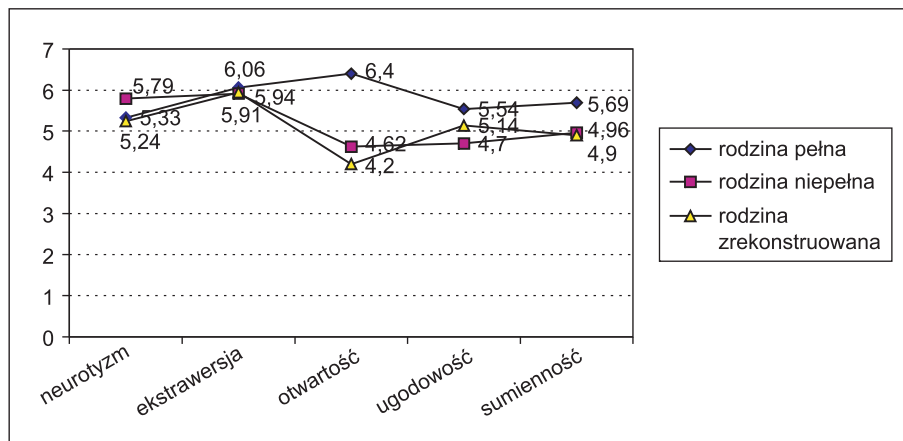
Okazało się, że osoby tworzące próbę właściwą cechowała jednolitość pod względem: miejsca zamieszkania (duże miasta, charakteryzujące się liczbą mieszkańców powyżej 100 tysięcy – $\chi^2 = 4,166$; $df = 4$; $p = ,384$), stanu cywilnego (stan wolny – $\chi^2 = 1,322$; $df = 2$; $p = ,516$) oraz poziomu wykształcenia (wykształcenie na poziomie średnim – $\chi^2 = 1,031$; $df = 2$; $p = ,597$).

Analiza wyników badań

Przedstawione poniżej wyniki badań miały udzielić odpowiedzi na pytanie, czy badane grupy dziewcząt i grupy chłopców z rodzin o zróżnicowanej strukturze różnią się między sobą pod względem przejawianych cech osobowości. W analizie statystycznej zastosowano test F oraz test porównań wielokrotnych T Tukeya.

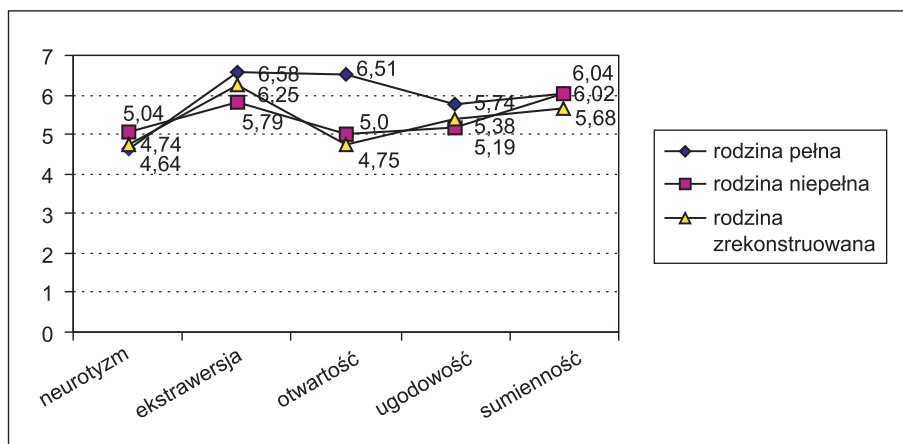
Przeprowadzenie dwuczynnikowej analizy wariancji z uwzględnieniem podziału na płeć wskazało na istnienie istotnej statystycznie różnicy w zakresie uwzględnionych w badaniu wymiarów osobowości między dziewczętami z badanych typów rodzin. Dotyczyła ona cechy otwartości ($F = 14,487$; $p < ,0005$) (wykres 1).

W wymiarze otwartości najwyższe wyniki średnie uzyskały dziewczęta z rodzin pełnych ($\bar{x} = 6,51$; $\delta = 1,103$) w porównaniu z dziewczętami z rodzin niepełnych ($\bar{x} = 5,00$; $\delta = 1,980$) i zrekonstruowanych ($\bar{x} = 4,75$; $\delta = 2,183$). Otrzymane rezultaty okazały się istotne statystycznie. W podobnym stopniu otwartość cechowała dziewczęta z rodzin niepełnych i zrekonstruowanych, które uzyskały odpowiednio wyniki na poziomie średnim i poniżej średniej.

Wykres 1. Zróżnicowanie w zakresie wymiarów osobowości w grupach dziewcząt z badanych typów rodzin

Źródło: opracowanie własne

Wykres 2. Zróżnicowanie w zakresie wymiarów osobowości w grupach chłopców z badanych typów rodzin

Źródło: opracowanie własne

Wyniki, przeprowadzonej w grupach badanych chłopców analizy porównawczej wskazały, że wymiarem osobowości istotnie różnicującym badane grupy chłopców była otwartość ($F = 23,677$; $p < ,0005$) (wykres 2).

Otrzymane rezultaty badań odnoszące się do chłopców z rodzin o zróżnicowanej strukturze rodziny cechowało podobieństwo do wyników uzyskanych przez grupy dziewcząt w tym zakresie.

W wymiarze otwartości najwyższe wyniki średnie uzyskali chłopcy z rodzin pełnych ($\bar{x} = 6,40$; $\delta = 1,404$) w porównaniu z chłopcami z rodzin niepełnych ($\bar{x} = 4,62$; $\delta = 2,021$) i zrekonstruowanych ($\bar{x} = 4,20$; $\delta = 1,709$), którzy uzyskali wyniki poniżej średniej. Rezultaty te okazały się istotne statystycznie. W podobnym stopniu otwartość cechowała chłopców z rodzin niepełnych i zrekonstruowanych.

Kolejnym z rozpatrywanych w pracy zagadnień było sprawdzenie, czy grupy dziewcząt i grupy chłopców z rodzin o zróżnicowanej strukturze różnią się między sobą pod względem przejawianych zachowań kierowniczo-autokratycznych oraz zachowań cechujących się zaradnością. Uzyskane w tym zakresie rezultaty przedstawiono w tabelach 1 i 2.

Tabela 1. Zróżnicowanie w zakresie stylów funkcjonowania interpersonalnego w grupach dziewcząt z badanych typów rodzin

Źródło zmienności	Płeć – dziewczęta				
	Rodzina pełna \bar{x}	Rodzina niepełna \bar{x}	Rodzina zrekonstruowana \bar{x}	F	p
Styl kierowniczo-autokratyczny	4,21 $\delta = 2,491$	4,60 $\delta = 3,195$	5,09 $\delta = 2,719$	1,322	,270
Zaradność, realizm	7,25 $\delta = 2,695$	6,77 $\delta = 2,683$	6,23 $\delta = 2,833$	1,837	,163

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 2. Zróżnicowanie w zakresie stylów funkcjonowania interpersonalnego w grupach chłopców z badanych typów rodzin

Źródło zmienności	Płeć – chłopcy				
	Rodzina pełna \bar{x}	Rodzina niepełna \bar{x}	Rodzina zrekonstruowana \bar{x}	F	p
Styl kierowniczo-autokratyczny	5,35 $\delta = 2,772$	5,32 $\delta = 3,361$	5,00 $\delta = 2,750$,216	,806
Zaradność, realizm	7,31 $\delta = 3,013$	6,83 $\delta = 3,173$	6,57 $\delta = 3,074$,760	,469

Źródło: opracowanie własne.

Z przeprowadzonej analizy statystycznej wynika, że w zakresie stylu kierowniczo-autokratycznego oraz stylu zaradność, realizm w badanych grupach dziewcząt i grupach chłopców z rodzin pełnych, niepełnych i zrekonstruowanych nie wystąpiło istotne zróżnicowanie wyników.

Ostatnia z weryfikowanych hipotez badawczych dotyczyła istnienia osobowościowych predyktorów stylów funkcjonowania społecznego badanej młodzieży. Wykorzystując metodę wielokrotnej regresji liniowej, udało się określić pewne konstelacje zmiennych osobowościowych, będących predyktorami określonych stylów funkcjonowania społecznego badanej młodzieży. Przedstawiając otrzymane wyniki badań dla trzech badanych grup (z rodzin pełnych, niepełnych i zrekonstruowanych), posłużono się zestawieniem analizowanych zmiennych w tabelach.

Pierwszym rozpatrywanym modelem zmiennych był model prognozujący występowanie zachowań charakterystycznych dla stylu kierowniczo-autokratycznego. Z danych zawartych w tabeli 3 wynika, że konstelacje wymiarów psychologicznych będących predyktorami zachowań przywódczych są odmienne w grupach młodzieży z badanych typów rodzin.

Tabela 3. Osobowościowe predyktory stylu kierowniczo-autokratycznego w grupach badanej młodzieży

Osobowościowe predyktory stylu kierowniczo-autokratycznego młodzieży z rodzin pełnych				
	<i>B</i>	<i>SEB</i>	β	<i>p</i>
Ekstrawersja	,230	,103	,215	,028
<i>R</i> kwadrat = ,046 <i>p</i> = ,028				
Osobowościowe predyktory stylu kierowniczo-autokratycznego młodzieży z rodzin niepełnych				
	<i>B</i>	<i>SEB</i>	β	<i>p</i>
Ugodowość	-,472	,076	-,494	,0005
Ekstrawersja	,301	,093	,285	,002
Neurotyzm	-,323	,100	-,293	,002
<i>R</i> kwadrat = ,412 <i>p</i> < ,0005				
Osobowościowe predyktory stylu kierowniczo-autokratycznego młodzieży z rodzin zrekonstruowanych				
	<i>B</i>	<i>SEB</i>	β	<i>p</i>
Sumienność	,304	,099	,304	,003
Ugodowość	-,220	,102	-,214	,033
<i>R</i> kwadrat = ,099 <i>p</i> = ,005				

Oznaczenia: *R* kwadrat – współczynnik determinacji, *B* – współczynnik regresji, *SEB* – poziom błędu, β – wskaźnik Beta, *p* – poziom istotności.

Źródło: opracowanie własne.

Wyznacznikiem stylu kierowniczo-autokratycznego dla młodzieży z rodzin pełnych była jedna zmienna, tj. ekstrawersja. Wyjaśnia ona 4,6% wariancji zmienności wyników. Wyższy poziom tej cechy wiąże się z częstszym występowaniem u jednostki zachowań charakterystycznych dla stylu kierowniczo-autokratycznego.

Z analizy wartości współczynników β zawartych w tabeli 3 wynika, że w grupie młodzieży z rodzin niepełnych predyktorami zachowań społecznych wyrażających tendencje przywódcze i poczucie kompetencji we współpracy z innymi były trzy zmienne osobowościowe, tj. ugodowość, ekstrawersja i neurotyzm. Wyjaśniają one 41,2% wariancji zmienności wyników. Zmienną, która w największym stopniu wyznacza funkcjonowanie kierowniczo-autokratyczne, jest ugodowość ($\beta = -,494$). Im wyższy jej poziom u danej osoby, tym rzadziej wykorzystuje ona styl kierowniczo-autokratyczny w relacjach społecznych.

Występowanie stylu kierowniczo-autokratycznego u młodzieży z rodzin zrekonstruowanych było określone dwiema zmiennymi, tj. sumiennością i ugodowością. Wyjaśniają one 9,9% wariancji zmienności wyników. Najsilniej tenże styl determinowała cecha ugodowości ($\beta = ,304$), im bardziej charakteryzowała ona jednostkę, tym częściej przejawiała ona w zachowaniu cechy typowe dla stylu kierowniczo-autokratycznego.

Kolejnym rozpatrywanym modelem zmiennych był model prognozujący występowanie zachowań charakterystycznych dla stylu zaradność, realizm. Uzyskane wyniki zawarto w tabeli 4.

Tabela 4. Osobowościowe predyktory stylu zaradność, realizm badanej młodzieży

Osobowościowe predyktory stylu zaradność, realizm młodzieży z rodzin pełnych				
	<i>B</i>	<i>SEB</i>	β	<i>p</i>
Neurotyzm	,393	,081	-,420	,0005
Ugodowość	,250	,091	,240	,007
<i>R kwadrat = ,293 p = ,0005</i>				
Osobowościowe predyktory stylu zaradność, realizm młodzieży z rodzin niepełnych				
	<i>B</i>	<i>SEB</i>	β	<i>p</i>
Neurotyzm	-,557	,081	-,551	,0005
<i>R kwadrat = ,367 p = ,0005</i>				
Osobowościowe predyktory stylu zaradność, realizm młodzieży z rodzin zrekonstruowanych				
	<i>B</i>	<i>SEB</i>	β	<i>p</i>
Neurotyzm	-,401	,087	-,418	,0005
<i>R kwadrat = ,174 p = ,0005</i>				

Oznaczenia: jak w tabeli 3.

Źródło: opracowanie własne.

Wymiar neurotyzmu był najsilniejszym wskaźnikiem stylu zaradność, realizm we wszystkich badanych grupach młodzieży. Z danych zawartych w tabeli 4 wynika, że osobowość o cechach neurotycznych nie sprzyja nastawieniu na realizację wytyczonych celów oraz przedsiębiorczości w zachowaniu.

W grupie osób z rodzin pełnych słabszą wartością predykcijną stylu zaradność, realizm cechowała się zmienna ugodowość. Okazało się, że wysoki jej poziom facylituje zachowania typowe dla stylu zaradność, realizm.

Podsumowanie

W świetle zaprezentowanych wyników badań nie ulega wątpliwości, iż znaczenie struktury rodziny dla kształtowania cech osobowości facylitujących funkcjonowanie na rynku pracy jest wysoce istotne. Okazuje się, że oddziaływania wychowawcze nie przebiegają jednakowo w rodzinach o zróżnicowanej strukturze. Choć wychowanie jest misją mającą na celu uzyskanie przez młodą jednostkę samodzielności we wszystkich sferach życia, nie wszystkim udaje się to zrealizować.

Przedstawione wyniki badań pozwalają stwierdzić, że rodziny pełne, funkcjonujące w prawidłowy sposób, mogą umożliwić młodemu pokoleniu rozwój niezbędnych do życia w społeczeństwie cech oraz umiejętności psychospołecznych. Jak się okazuje, w dużej mierze kształtują one otwartość, związaną z pozytywnym spostrzeganiem ludzi oraz z chęcią poznawania świata. Młodzież z rodzin niepełnych i zrekonstruowanych uzyskała w wymiarze otwartości wyniki poniżej przeciętnej, co może świadczyć o konwencjonalizmie i konserwatyzmie, przejawianym zarówno w poglądach, jak i zachowaniu.

Fakt ten ma istotne znaczenie dla funkcjonowania młodzieży z badanych typów rodzin na rynku pracy. Współcześnie bowiem jest preferowana „otwarta” struktura osobowości, gdyż zakłada ona podatność na innowacyjność oraz wysoki poziom aspiracji życiowych. Zachodzące aktualnie zmiany kulturowe spletają się bowiem z procesem różnicowania się kultury społecznej, jej mobilnością, dążeniem do otwartości, postępowaniem według nowych zasad społecznych, powstawaniem nowych grup społecznych, instytucji, zawodów, rozwijaniem się i pogłębianiem autonomii jednostki (Doniec, 2005).

Z przeprowadzonej analizy statystycznej w zakresie porównania przejawiania zachowań charakterystycznych dla stylu kierowniczo-autokratycznego oraz stylu zaradność, realizm wynika, że w grupach dziewcząt i grupach chłopców z badanych typów rodzin nie wystąpiło istotne różnicowanie wyników. Uzyskane dane mogą świadczyć o tym, iż zachowania przywódcze jak i związane z przedsiębiorczością są wspierane w każdym z typów badanych rodzin. Z pewnością różnią się one jakościowo między sobą, co jednak nie utrudnia ich ogólnej klasyfikacji.

Podczas analizy występowania predyktorów osobowościowych zachowań społecznych okazało się, że są one zróżnicowane w zależności od struktury badanych rodzin.

Najwyższą wartością predyktywną stylu wyrażającego tendencje przywódcze w rodzinach pełnych miała cecha ekstrawersji, w rodzinach niepełnych była to cecha ugodowości, natomiast w rodzinach zrekonstruowanych – cecha sumienności.

Jeden wymiar osobowości, tj. neurotyzm, stanowił wskaźnik stylu zaradności, realizm. Silniejszy poziom braku równowagi emocjonalnej wiązał się z niższym poziomem przejawiania zachowań charakteryzujących się postawą optymizmu oraz zaradności.

Bibliografia

- Adler R. B., Rosenfeld L. B., Proctor R. F. (2006), *Relacje interpersonalne*, Poznań: Rebis.
- Braun-Galkowska M. (1990), *Psychologia domowa*, Olsztyn: Wyd. WD.
- Cartwright C. (2003), *Parent-child relationships in families of remarriage: What hurts? What helps?*, „Australian Journal of Psychology”, 55, 1–5.
- Doniec R. (2005), *Socjalizacja rodzinna w kontekście przemian współczesnej rodziny w Polsce*, [w:] Cudak H., Marzec H. (red.), *Współczesna rodzina polska – jej stan i perspektywy*, t. 1, s. 226–245, Mysłowice: Górnośląska Wyższa Szkoła Pedagogiczna.
- Filipowicz G. (2004), *Zarządzanie kompetencjami zawodowymi*, Warszawa: PWE.
- Ganong L., Coleman M. (1984), *The effects of remarriage on children: review of the empirical literature*, „Family Relations”, 33, 18–25.
- Gurycka A. (1989), *Rozwój i kształtowanie zainteresowań*, Warszawa: PWN.
- Horney K. (1980), *Nerwica a rozwój człowieka. Trudna droga do samorealizacji*, Warszawa: PIW.
- Jajtner I. (2008), *Dopasować osobowość do wymagań pracodawcy*, www.pracuj.pl.
- John O. P. (1990), *The „Big Five” factor taxonomy: Dimensions of personality in the natural language and in questionnaires*, [w:] L. A. Pervin (ed.), *Handbook of personality. Theory and research*, New York, London: Guilford Press, s. 66–100.
- Kukła D. (2004), *Podstawowe środowiska prowadzące preorientacje i orientację zawodową młodego człowieka*, www.edukator.pl.
- Maccoby E. (1980), *Social development. Psychological growth and parent-child relationship*, New York: Harcourt Brace Jovanovich.
- Pawłowska R. (2001), *Środowisko rodzinne a rozwój osobowości dziecka*, [w:] J. Żebrowski (red.), *Rodzina polska na przełomie wieków*, Gdańsk: UG, s. 222–234.
- Płopa M. (2005), *Psychologia rodziny. Teoria i badania*, Elbląg: Wyd. EUHE.
- Rostowska T. (2003), *Dojrzałość osobowa jako podstawowe uwarunkowanie życia małżeńskiego i rodzinnego*, [w:] I. Janicka, T. Rostowska (red.), *Psychologia w służbie rodziny*, Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, s. 45–55.
- Smółka, P. (2006), *Miękkie kompetencje i rozwój talentów interpersonalnych w organizacji*, „Edukacja Ekonomistów i Menedżerów”, nr 4, 81–92.
- Stanik J. M. (1994), *Skala Ustosunkowań Interpersonalnych (SUI)*, Kielce: Wyd. Szumacher.

- Tyszką Z. (2001), *System metodologiczny wieloaspektowej integralnej analizy życia rodzinnego*, Poznań: UAM.
- Winnicott D. W. (1993), *Dziecko, jego rodzina i świat*, Warszawa: Wyd. J. Santorski and Co.
- Zawadzki B., Strelau J., Szczepaniak P., Śliwińska M. (1998), *Inwentarz Osobowości NEO – FFI Costy i McCrae*, Warszawa: Wyd. PTP.

**THE ROLE OF A FAMILY STRUCTURE
IN THE PROCESS OF SHAPING PERSONALITY THAT FACILITATE
FUNCTIONING ON THE LABOUR MARKET**

The subject of the present article was describe the role of the family structure in shaping the traits that promote young people the occupational activity. In order to answer the research issue they examined a group of 600 young people from full families, incomplete families and reconstructed families. Average age was 21 years. The study included people from the administrative region of Lodz.

The following test methods were used: Survey and Personality Inventory NEO – FFI in the adaptation of B. Zawadzki, J. Strelau, P. Szczepaniak i M. Śliwińska and Skala Ustosunkowań Interpersonalnych in the adaptation of J. M. Stanik.

The empirical results show that comparing groups of girls and boys from different family structure one dimension of personality i.e. openness was statistically significant. Considering the results of the test groups of girls and boys from complete, divorced and step-families in terms of the styles of social behaviour i.e. leadership behaviours and enterprising behaviours dimensions it appears that there are no statistically significant differences. Conducted statistical analyses allowed to determine personality predicaters of social behaviours, facilitate functioning of young people on the labour market.

Key words: structure of the family, personality, social behaviours, career, young people.